

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність
Назва

Галузь знань 12 – Інформаційні технології

Спеціальність 123 – Комп'ютерна інженерія (доктор філософії)

Шифр дисципліни ДФУПД.03

Статус дисципліни: обов'язкова, цикл загальної підготовки, дисципліна універсальної підготовки дослідника

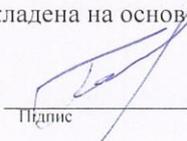
Факультет – Програмування та комп'ютерних і телекомунікаційних систем

Кафедра – Комп'ютерної інженерії та системного програмування

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальне навантаження		Кількість годин							Форма семестрового контролю		
			Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття					Курсовий проект	Курсова робота	Залік	Іспит	
					Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Індивідуальна робота студента					
Д	1	2	5	150	36	36				114			+	
Разом ДФН			5	150	36	36				114			1	

Робоча програма складена на основі освітньої програми підготовки докторів філософії

Програма складена

Підпис
А.А. Герц
Ініціали, прізвище викладача

Схвалена на засіданні кафедри Комп'ютерної інженерії та системного програмування

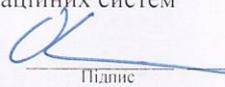
Протокол № 1 від 30 серпня 2017 р.

Зав. кафедри комп'ютерної інженерії та системного програмування

Підпис
Т.О. Говорученко
Ініціали, прізвище

Робоча програма розглянута та схвалена Вченою радою факультету програмування та комп'ютерних і телекомунікаційних систем

Голова Вченої ради

Підпис
О.С. Савенко
Ініціали, прізвище

ЗМІСТ

Зміст	2
Вступ	3
1. Анотація дисципліни	5
2. Робочий план	6
3. Структура залікових кредитів дисципліни	7
4. Програма навчальної дисципліни	8
4.1. Зміст лекційного курсу	8
4.2. Зміст самостійної (індивідуальної) роботи	11
5. Методи навчання	12
6. Методи контролю	12
7. Оцінювання результатів навчання студентів у семестрі	12
8. Питання та завдання для самоконтролю студентів	14
9. Методичне забезпечення	15
10. Рекомендована література	15
11. Інформаційні ресурси	17

ВСТУП

Мета викладання дисципліни. Дисципліна «Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність» є однією з обов'язкових дисциплін загальної підготовки, яка належить до блоку дисциплін універсальної підготовки дослідника, тому займає провідне місце у підготовці докторів філософії з інформаційних технологій за спеціальністю «Комп'ютерна інженерія». *Метою даної дисципліни* є створення системи знань студентів про міжнародний контекст прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності, його найбільш важливих положень при формуванні та використанні нормативно-правових актів, наукових праць і літератури; сформуванню, розширенню, систематизуванню і закріпленню цілісного уявлення про права людини, основи сексуальної орієнтації та гендерної рівності.

Конкретними цілями дисципліни «Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність» є:

- 1) ознайомити студентів з нормами чинного законодавства, теоретичною базою, що використовується при захисті прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності;
- 2) ознайомити студентів з актуальними правовими питаннями, пов'язаними із захистом прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності;
- 3) надати глибокі та міцні знання в контексті правового захисту прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності;
- 4) виробити у студентів вміння використовувати набуті знання при підготовці документів для захисту прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності;
- 5) виробити у студентів комплексний підхід до проблеми гендерної рівності – стратегії, що полягає у впровадженні проблематики рівності статей на всі рівні суспільства шляхом організації системи її врахування під час прийняття політичних рішень та вироблення політики.

Актуальність навчального курсу. Курс орієнтований на широке коло студентів, які мають бажання дослідити правові питання, пов'язані із правами людини, сексуальною орієнтацією та гендерною рівністю. Утвердження гендерної рівності є одним із основних стандартів і одночасно одним із найважливіших показників демократичного поступу у діяльності Європейського Союзу. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є одним із провідних напрямків політики у діяльності Європейського Союзу. З початку 80-х років на рівні європейського співтовариства почала формуватися політика рівних можливостей.

Стратегія становлення та утвердження в суспільстві гендерної рівності на міжнародних форумах - ООН, міжнародні конференції, зібрання лідерів країн - розглядається як світова мета, глобальний напрям розвитку, завдання та спрямування сучасної діяльності всіх організаційних структур, як нагальна проблемна складова у досягненні всіх цілей людства.

Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність в даний час відноситься до найбільш важливих ресурсів кожної країни, адже стрімка модернізація суспільного життя, яка почалася з процесу індустріалізації в ХХ ст. і досягла свого піку в умовах постіндустріальної доби початку ХХІ ст., сприяє визначенню і втіленню стратегії зростання свободи, справедливості й рівності жінок і чоловіків. Гендерна рівність стала фундаментальною цінністю. Знання прав людини, гендерної демократії є обов'язковою складовою утвердження й розвитку сучасної ліберальної демократії. Відбуваються також процеси *гендеризації* всіх сфер суспільного життя. Дослідження *світових тенденцій* такої гендеризації, які відображені й документально підтверджені в міжнародних документах, спонукають до вивчення законодавчого закріплення національних державних механізмів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків і рівних прав та можливостей статей у різних країнах та регіонах світу; форм гендерної демократії та формування гендерної культури в системі культури сучасної цивілізації; гендерної складової в публічній політиці країн світу та в діяльності міжнародних організацій, політичних партій та громадських організацій.

Цільові групи:

- аспіранти ХНУ;
- дослідники з ХНУ та інших дослідницьких організацій.

Предмет дисципліни. Захист прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності.

Завдання дисципліни. Засвоєння студентам теоретичних і практичних основ прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності; оволодіння понятійним апаратом гендерної рівності; вивчення міжнародного досвіду щодо прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності на державному та місцевому рівні; активізація самостійного навчання.

Результати навчання. Після вивчення дисципліни "Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність" студент має досягти таких результатів навчання:

- орієнтуватися в сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях;
- аналізувати чинні міжнародно-правові акти, що встановлюють загальнолюдські стандарти щодо прав особи, сексуальної орієнтації та гендерної рівності, ратифіковані Верховною Радою України та законодавство України, що регламентує забезпечення прав особи, сексуальної орієнтації та гендерної рівності;
- аналізувати, порівнювати та поєднувати (скомпільовувати) юридичні документи з метою захисту прав людини;
- ідентифікувати особливості стану гендерних відносин в основних сферах суспільного життя та визначати можливі шляхи його покращення;
- формулювати причини та наслідки гендерної стратифікації та нерівності в сучасних суспільствах;
- вживати заходи у випадку, коли буде встановлено, що утиск або інші форми дискримінації мали місце;
- аналізувати та порівнювати основні положення гендерної політики в міжнародному аспекті (українською та англійською мовами);
- інтегрувати команду IT-фахівців, науковців, дослідників, індустріальних партнерів для підготовки документів, пов'язаних із захистом прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності;
- бути більш гендерно чутливими та толерантними у ставленні до оточуючих.

Компетентності (відповідають Національній рамці кваліфікацій для 8-го кваліфікаційного рівня):

1. загальні компетентності:

- накопичувати і ефективно обирати інформацію;
- використовувати інформаційні технології;
- аналізувати етичні наслідки професійних дій;
- усно і письмово комунікувати із зацікавленими особами, в т.ч. й англійською мовою;
- взаємодіяти та працювати в команді: володіти методами і засобами підтримки командної роботи, планувати та ефективно організовувати роботу, соціальну комунікацію та безперервний контроль якості результатів роботи;
- розробляти нові пропозиції (творчість та креативність);
- мотивація і переконання постійно прагнути і досягати успіхів у навчанні.

2. специфічні компетентності:

- бути здатними готувати аналітичні довідки, пропозиції, доповіді щодо державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та шляхів її впровадження на підставі аналізу практичного досвіду держав-членів ЄС та інших країн, використовуючи методи порівняльного та інституційного аналізу;
- бути здатними реалізовувати завдання та вимоги Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- бути здатними аналізувати чинні міжнародно-правові акти та законодавство України, що встановлюють загальнолюдські стандарти права особи на сексуальну орієнтацію та гендерну рівність;
- бути здатним використовувати та аналізувати юридичні документи з метою захисту прав людини.

1. АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

ДФУПД.03 Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність

ДФУПД.03	Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність
Тип дисципліни	обов'язкова
Цикл	загальної підготовки, дисципліна універсальної підготовки дослідника
Мова викладання	українська
Рік навчання	1 курс
Семестр	2
Кредити ЄКТС	5,0
Форми навчання, для яких читається дисципліна	денна

Результати навчання: орієнтуватися в сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях; аналізувати чинні міжнародно-правові акти, що встановлюють загальнолюдські стандарти щодо прав особи, сексуальної орієнтації та гендерної рівності, ратифіковані Верховною Радою України та законодавство України, що регламентує забезпечення прав особи, сексуальної орієнтації та гендерної рівності; аналізувати, порівнювати та поєднувати (скомпільювати) юридичні документи з метою захисту прав людини; ідентифікувати особливості стану гендерних відносин в основних сферах суспільного життя та визначати можливі шляхи його покращення; формулювати причини та наслідки гендерної стратифікації та нерівності в сучасних суспільствах; вживати заходи у випадку, коли буде встановлено, що утиск або інші форми дискримінації мали місце; аналізувати та порівнювати основні положення гендерної політики в міжнародному аспекті (українською та англійською мовами); інтегрувати команду IT-фахівців, науковців, дослідників, індустріальних партнерів для підготовки документів, пов'язаних із захистом прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності; бути більш гендерно чутливими та толерантними у ставленні до оточуючих.

Компетентності (відповідно до Національної рамки кваліфікацій для 8-го кваліфікаційного рівня):

загальні компетентності: накопичувати і ефективно обирати інформацію; використовувати інформаційні технології; аналізувати етичні наслідки професійних дій; усно і письмово комунікувати із зацікавленими особами, в т.ч. й англійською мовою; взаємодіяти та працювати в команді: володіти методами і засобами підтримки командної роботи, планувати та ефективно організувати роботу, соціальну комунікацію та безперервний контроль якості результатів роботи; розробляти нові пропозиції (творчість та креативність); мотивація і переконання постійно прагнути і досягати успіхів у навчанні;

специфічні компетентності: бути здатними готувати аналітичні довідки, пропозиції, доповіді щодо державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та шляхів її впровадження на підставі аналізу практичного досвіду держав-членів ЄС та інших країн, використовуючи методи порівняльного та інституційного аналізу; бути здатними реалізовувати завдання та вимоги Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; бути здатними аналізувати чинні міжнародно-правові акти та законодавство України, що встановлюють загальнолюдські стандарти права особи на сексуальну орієнтацію та гендерну рівність; бути здатним використовувати та аналізувати юридичні документи з метою захисту прав людини.

Необхідні обов'язкові попередні та супутні дисципліни: Конституційне право; Міжнародне публічне право; Міжнародне приватне право; Іноземна мова.

Зміст навчальної дисципліни. Основи правового положення людини і громадянина в Україні. Стать, гендер та сексуальність: поняття, особливості, відмінності. Механізм захисту прав людини. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: основні поняття та нормативно – правове забезпечення. Види дискримінації та засоби протидії їй. Поняття сексуальної орієнтації в правовій системі України. Теорія гендеру. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи. Толерантність як прояв поваги до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини. Права жінок і гендерна рівність в Україні. Проблеми гендерної рівності у сфері праці. Фемінізм: поняття, етапи, напрями. Загальна характеристика прав ЛГБТ.ЛГБТ-сім'ї в Україні. Європейський досвід. Право на здоров'я людей, що належать до ЛГБТ-спільноти. Міжнародні та регіональні стандарти у сфері прав людини, що пов'язані зі здоров'ям ЛГБТ. Одностатеві шлюби: європейський досвід та українські реалії. Проблематика гендерного насильства в українському законодавстві.

Запланована навчальна діяльність: лекцій 36 год., самостійної роботи 114 год.; разом 150 год.

Методи викладання: словесні, наочні, практичні, проблемні, інтерактивні методи, робота в групах, використання інформаційних технологій, тестування.

Методи контролю і оцінювання навчальних досягнень: усне опитування, тестовий контроль, підсумковий контрольний захід.

Вид семестрового контролю: залік

Рекомендована література:

1. Maxine B. Z. Diversity in Families. 9th Edition / Baca Zinn Maxine, D. Stanley Eitzen, Barbara Wells. – Prentice Hall, 2010. – 576 p.
2. Shifting the Center : Understanding Contemporary Families. – 4th edition / [ed. by Susan J. Furgeson]. – New York : McGrawHill, 2011. – 768 p.
3. Navi Pillay. United Nations High Commissioner for Human Rights / Born free and equal. Sexual Orientation and Gender Identity in International Human Rights Law. – New York and Geneva, 2012. – 62 p.
4. Nicholson P. Toleration as a Moral Ideal / S. Mendus and J. Horton // eds. Aspects of Toleration. – London: Methuen, 1985. – P. 158-173.
5. Nussbaum M. From Disgust to Humanity. Sexual orientation and constitutional law / Martha C. Nussbaum. – Oxford University Press, 2010.

Викладач: доктор юридичних наук, доцент Герц А.А.

3. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВИХ КРЕДИТІВ ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Кількість годин, відведених на:	
	Денна форма	
	Лекції	СРС
<i>Другий семестр</i>		
Тема (модуль*) 1. <u>Загальна характеристика та механізм захисту прав людини і громадянина в Україні:</u> <i>Лекція 1.</i> Основи правового положення людини і громадянина в Україні. <i>Лекція 2.</i> Стать, гендер та сексуальність: поняття, особливості, відмінності. <i>Лекція 3.</i> Механізм захисту прав людини.	6	18
Тема (модуль) 2. <u>Основні положення дискримінації та соціальної орієнтації:</u> <i>Лекція 4.</i> Запобігання та протидія дискримінації в Україні: основні поняття та нормативно – правове забезпечення. <i>Лекція 5.</i> Види дискримінації та засоби протидії їй. <i>Лекція 6.</i> Поняття сексуальної орієнтації в правовій системі України.	6	18
Тема (модуль) 3. <u>Гендерна політика та толерантність: міжнародно-правові механізми:</u> <i>Лекція 7.</i> Теорія гендеру. <i>Лекція 8.</i> Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи. <i>Лекція 9.</i> Толерантність як прояв поваги до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини.	6	19
Тема (модуль) 4. <u>Просування гендерної рівності в Україні. Європейський досвід:</u> <i>Лекція 10.</i> Права жінок і гендерна рівність в Україні.	6	18

<p><i>Лекція 11.</i> Проблеми гендерної рівності у сфері праці.</p> <p><i>Лекція 12.</i> Фемінізм: поняття, етапи, напрями.</p>		
<p>Тема (модуль) 5. <u>Поняття та особливості прав ЛГБТ осіб:</u></p> <p><i>Лекція 13.</i> Загальна характеристика прав ЛГБТ.</p> <p><i>Лекція 14.</i> ЛГБТ-сім'ї в Україні. Європейський досвід.</p> <p><i>Лекція 15.</i> Право на здоров'я людей, що належать до ЛГБТ-спільноти.</p> <p><i>Лекція 16.</i> Міжнародні та регіональні стандарти у сфері прав людини, що пов'язані зі здоров'ям ЛГБТ.</p> <p><i>Лекція 17.</i> Одностатеві шлюби: європейський досвід та українські реалії.</p> <p><i>Лекція 18.</i> Проблематика гендерного насильства в українському законодавстві.</p>	12	41
Разом за 2-й семестр:	36	114

* **Модуль** – це формально структурований досвід навчання, який повинен мати послідовний набір освітніх заходів, передбачених навчальним планом (лекцій, практичних робіт, лабораторних робіт і т.і.), індивідуальної роботи студентів та відповідних видів (критеріїв) оцінки (тестування, презентація, підсумкова контрольна робота і т.і.)

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Зміст лекційного курсу

Номер лекції	Перелік тем лекцій, їх анотації	Кількість годин
	<i>Другий семестр</i>	
1	<p>Основи правового положення людини і громадянина в Україні. Поняття та сутність правового положення особи в державі. Міжнародно – правові стандарти прав людини та регулювання правового статусу особи нормами національного законодавства. Конституційно – правовий статус особи та його елементи. Принципи правового статусу особи: поняття та зміст. Види конституційно – правового статусу особи (залежно від нормативно – правового закріплення та за колом суб’єктів). Основні конституційні права та свободи людини та громадянина. Межі основних прав та свобод. Недопустимість скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина. Державні та недержавні інституції, що забезпечують права та свободи людини і громадянина. Конституційно – правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. <i>Лит.: [21, 24, 30, 31, 34, 43, 44, 48,54, 55, 77,85, 87]</i></p>	2
	<p>Стать, гендер та сексуальність: поняття, особливості, відмінності. Поняття та сутність статі, гендеру та сексуальності. Становлення теорії гендеру. Стать і гендер: основні відмінності. Гендерна система. Гендерні стереотипи та їх групи. Характеристика гендерного підходу. Гендерна роль. Гендерна ідентичність. Поняття та види сексуальних орієнтацій: історія розвитку та сучасний стан; порівняльний аналіз з Європейськими країнами. Чому гендерна та сексуальна нерівність – це проблема? <i>Лит.: [7, 18, 21, 30, 31, 34, 36, 38, 52,83]</i></p>	2
3	<p>Механізм захисту прав людини. Гарантії прав та свобод людини й громадянина в Україні як передумова їх реалізації. Соціально-правовий механізм забезпечення прав людини в Україні. Організаційно-правовий механізм захисту основних прав та свобод людини і громадянина в Україні. Проблеми здійснення механізму забезпечення прав людини в Україні. Загальна декларація про права людини. Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика). Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи. <i>Лит.: [25, 26, 37, 38, 39, 40, 51, 54, 55, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 66]</i></p>	2
4	<p>Запобігання та протидія дискримінації в Україні: основні поняття та нормативно – правове забезпечення. Нормативно – правове регулювання дискримінації в Україні та Європейському Союзі. Історія становлення поняття дискримінації. Принципи, які визначають дискримінацію. Характеристика ознак, за яким заборонена дискримінація. <i>Лит.: [69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76]</i></p>	2

5	<p>Види дискримінації та засоби протидії їй.</p> <p>Класифікація дискримінації: загальна характеристика. Поняття та відмінності прямої дискримінації від непрямой. Поняття та форми утиску. Підбурювання до дискримінації. Пособництво в дискримінації. Особливості інших проявів дискримінації: віктимізація; сегрегація; публікація дискримінаційних оголошень/реклами; злочини на ґрунті нетерпимості. Основні положення органів державної влади та місцевого самоврядування в сфері запобігання та протидії дискримінації. Приклади дослідження з оцінки поширеності дискримінації в Європейському Союзі.</p> <p><i>Лім.: [23, 45, 78, 81 82 84, 85, 86, 87]</i></p>	2
6	<p>Поняття сексуальної орієнтації в правовій системі України.</p> <p>Поняття та загальна характеристика соціальної орієнтації. Різновиди сексуальної орієнтації та їх нормативність. Термін «сексуальна орієнтація» у нормативних документах, прийнятих органами державної влади України. Термін «сексуальна орієнтація» в ухвалах Верховного Суду України. Термін «сексуальна орієнтація» у чинних для України міжнародних договорах. Термін «сексуальна орієнтація» у документах МОТ, підписаних, але не ратифікованих Україною. Термін «сексуальна орієнтація» в міжнародному стандарті «Соціальна відповідальність (SA8000)». Термін «сексуальна орієнтація» в чинних для України рішеннях міжурядових організацій. Право на повагу до приватного та сімейного життя. Свобода вираження поглядів та мирних зборів. Свобода вираження поглядів та мирних зборів. Право на життя, безпеку та захист від насильства. Характеристика позиції Ради Європи з питань протидії дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.</p> <p><i>Лім.: [2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 22, 50, 52, 67, 79]</i></p>	2
7	<p>Теорія гендеру.</p> <p>Поняття гендеру. Біологічна стать. Гендерні ролі як норми та правила поведінки жінок і чоловіків, що ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю. Гендерна ідентичність як аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як певної особистості. Характеристика гендерних стереотипів. Особливості гендерної філософії. Поняття та характеристика гендерних девіацій.</p> <p><i>Лім.: [6, 7, 8, 19, 24, 36, 53, 54, 84]</i></p>	2
8	<p>Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи.</p> <p>Рівні права і можливості для жінок і чоловіків у договорах ЄС. Інституційне забезпечення гендерної рівності. Індекс гендерної рівності як важливий індикатор стану гендерних відносин у ЄС. Залуження жінок до політики на рівні ЄС. Лобіювання жіночого представництва: Європейське жіноче лобі. Регіональні та партійні об'єднання жінок.</p> <p><i>Лім.: [19, 25, 51, 53, 54, 61, 63, 64, 65, 66, 84,]</i></p>	2
9	<p>Толерантність як прояв поваги до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини.</p> <p>Толерантність – умова сучасної демократії. Забезпечення толерантності на рівні міжнародно-правових механізмів. Конституційне забезпечення толерантності. Законодавча і судова практика щодо окремих проявів нетолерантності. Політика поваги</p>	2

	до автономії людини проти політики відрази. Повага до СОГІ: міжнародно-правовий контекст. <i>Лит.: [5, 7, 8, 22, 50, 52, 67, 79, 85, 86]</i>	
10	Права жінок і гендерна рівність в Україні. Україна у світових рейтингах гендерної рівності. Декларативність законодавчих гарантій в сфері гендерної рівності. Дискримінаційні положення законодавства і практика їх реалізації у 2016 році. Дискримінація за ознакою статі в судовій практиці України. Політичне представництво жінок в Україні. Протидія насильству щодо жінок і домашньому насильству. Захист прав жінок, що входять до категорії внутрішньо переміщених осіб. Просування гендерної рівності в Україні: позитивні законодавчі кроки. Марш за права жінок. <i>Лит.: [1, 2, 3, 19, 51, 53, 61, 63, 64, 65]</i>	2
11	Проблеми гендерної рівності у сфері праці. Законодавче забезпечення та захист трудових права жінок. Гендерна рівність на робочому місці. Принципи гендерної рівності в трудових правовідносинах. Характеристика основних положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». <i>Лит.: [43, 61, 63, 64, 65, 80,]</i>	2
12	Фемінізм: поняття, етапи, напрями. Поняття фемінізму. Історія розвитку фемінізму. Напрями фемінізму: загальна характеристика. Неофемінізм: сутність, етапи, напрями. Сучасний стан та проблеми українського фемінізму. <i>Лит.: [24, 27, 31, 44, 46, 87]</i>	2
13	Загальна характеристика прав ЛГБТ. Поняття та особливості прав ЛГБТ осіб. Гетеронормативність: проблемні аспекти. Проблеми, що існують у сфері прав ЛГБТ. Підходи, які базуються на правах людини, що підтримують права ЛГБТ осіб. Позиція церкви та релігійних організацій щодо існування ЛГБТ в Україні. <i>Лит.: [20, 21, 29, 36, 41, 48, 56, 58, 83]</i>	2
14	ЛГБТ-сім'ї в Україні. Європейський досвід. Поняття «сім'ї» згідно норм Сімейного кодексу України. Реалізація права на сім'ю в Україні. Сім'я як самоідентифікація тривалих партнерських відносин ЛГБТ пар. Форми ЛГБТ-батьківства і правовий статус. Особливості гендерних (сімейних) ролей у приватних відносинах ЛГБТ пар. Ставлення до інституту сім'ї та його певних складових (шлюб і батьківство). Характеристика патріархальних та егалітарних аспектів гендерних ролей, суттєва складова яких – організація домашнього побуту, уявлення про власну сім'ю. Порівняльний аналіз ЛГБТ-сімей в Україні з Європейським Союзом. <i>Лит.: [5, 7, 8, 41, 60, 85, 86]</i>	2
15	Право на здоров'я людей, що належать до ЛГБТ-спільноти. Права людей, що належать до ЛГБТ-спільноти, в царині охорони здоров'я. Зміна (корекція) статевої належності в Україні та міжнародна практика. Правове регулювання механізму зміни статі. Медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності. Медико – біологічні та соціально-психологічні показання для зміни (корекції) статевої належності. <i>Лит.: [20, 21, 29, 41, 48]</i>	2

16	<p>Міжнародні та регіональні стандарти у сфері прав людини, що пов'язані зі здоров'ям ЛГБТ.</p> <p>Міжнародні стандарти з прав людини у сфері охорони здоров'я. ЛГБТ, здоров'я та право на життя. ЛГБТ, здоров'я та свобода від катувань та іншого жорстокого або такого, що принижує гідність поводження. ЛГБТ, здоров'я та право на недискримінацію. ЛГБТ, здоров'я та право на особисту недоторканість. ЛГБТ, здоров'я та право на найвищий досяжний рівень здоров'я. ЛГБТ, здоров'я та право на невтручання в особисте життя. ЛГБТ, здоров'я та право на свободу від незаконного арешту чи утримання під вартою. ЛГБТ, здоров'я та свобода зібрань та об'єднань. ЛГБТ, здоров'я, свобода слова та доступу до інформації. ЛГБТ, здоров'я та право на шлюб і створення сім'ї. ЛГБТ, здоров'я та право на освіту. ЛГБТ, здоров'я та право на працю. ЛГБТ, здоров'я та право на соціальний захист.</p> <p><i>Лім.: [1, 4, 5, 20, 21, 29, 35, 36, 37, 38, 41, 48,]</i></p>	2
17	<p>Одностатеві шлюби: європейський досвід та українські реалії.</p> <p>Поняття інституту цивільного партнерства за кордоном. Характеристика цивільних прав інституту цивільного партнерства. Право на існування одностатевих шлюбів в Україні. Проблеми легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Правовий захист одностатевих відносин в Європі. Біблія про одностатеві шлюби. Позиція церкви щодо одностатевих шлюбів.</p> <p><i>Лім.: [32, 33, 42, 47]</i></p>	2
18	<p>Проблематика гендерного насильства в українському законодавстві.</p> <p>Правове регулювання гендерного насильства. Види гендерного насильства. Поняття насильства в сім'ї. Насильство в сім'ї як порушення прав людини. Характеристика видів насильства в сім'ї. Причини насильства над жінкою в сім'ї. Протидія насильству в сім'ї - одне з найважливіших завдань держави. Міжнародний досвід попередження насильства в сім'ї.</p> <p><i>Лім.: [23, 45, 78, 81, 82, 84]</i></p>	2
Разом за другий семестр:		36 год.

4.2 Зміст самостійної (індивідуальної) роботи

Самостійна робота студентів денної форми навчання полягає у систематичному опрацюванні програмного матеріалу, тестуванні з теоретичного матеріалу, тощо.

Номер тижня	Вид самостійної роботи	К-ть годин
	<i>Другий семестр</i>	
1-2	Опрацювання лекційного матеріалу.	12
3-4	Опрацювання лекційного матеріалу.	12
5-6	Опрацювання лекційного матеріалу.	12
7-8	Опрацювання лекційного матеріалу.	13
9-10	Підготовка до тестування за темами 1-8. Опрацювання лекційного матеріалу.	12
11-12	Опрацювання лекційного матеріалу.	12
13-14	Опрацювання лекційного матеріалу.	13
15-16	Опрацювання лекційного матеріалу.	14
17-18	Підготовка до тестування з тем 9-18. Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до підсумкового контрольного заходу	14
	Разом за другий семестр:	114

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних та сучасних методів. Зокрема, лекції проводяться, в основному, словесними методами, з використанням інформаційних технологій, майстер-класів, тренінгів щодо підтримки командної роботи і мають за мету – набуття студентами практичних навичок із прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної рівності.

6. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочим планом дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку. При цьому при виведенні остаточної оцінки враховуються результати поточного контролю.

7. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У СЕМЕСТРІ

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за *чотирибальною* шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих *позитивно* з врахуванням коефіцієнта вагомості.

При оцінюванні знань студентів використовуються різні засоби контролю, зокрема, засвоєння теоретичного матеріалу з тем перевіряється тестовим контролем.

На основі результатів поточного контролю і підсумкового контрольного заходу виставляється підсумкова семестрова оцінка.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Самостійна, індивідуальна робота		Семестровий контроль (залік)
Тестовий контроль:		Підсумкова контрольна робота (Модулі 1-5)
Модулі 1-3	Модулі 4-5	
ВК:	0,6	0,4

Умовні позначення: ВК – ваговий коефіцієнт.

Оцінювання тестових завдань. Тематичний тест для кожного студента складається з двадцяти тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 20.

Оцінювання здійснюється за чотирибальною шкалою.

Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту, представлена у нижченаведеній таблиці.

Сума балів за тестове завдання	1–11	12–14	15–18	19-20
Оцінка	2	3	4	5

На тестування відводиться 20 хвилин. Тестування проводиться з використанням модульного середовища для навчання MOODLE. Правильні відповіді студент реєструє в он-лайн режимі в модульному середовищі MOODLE.

Підсумкова семестрова оцінка за національною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення усіх оцінок до електронного журналу. Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС наведені у наступній таблиці.

Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інтервальна шкала балів	Вітчизняна оцінка	
A	4,75–5,00	5	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навиків
B	4,25–4,74	4	Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24	4	Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	3,00–3,24	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,99	2	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99	2	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

8. ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ

Питання:

1. Поняття та сутність правового положення особи в державі.
2. Міжнародно – правові стандарти прав людини та регулювання правового статусу особи нормами національного законодавства.
3. Конституційно – правовий статус особи та його елементи.
4. Принципи правового статусу особи: поняття та зміст.
5. Види конституційно – правового статусу особи (залежно від нормативно – правового закріплення та за колом суб'єктів).
6. Основні конституційні права та свободи людини та громадянина.
7. Межі основних прав та свобод.
8. Недопустимість скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.
9. Державні та недержавні інституції, що забезпечують права та свободи людини і громадянина.
10. Конституційно – правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
11. Поняття та сутність статі, гендеру та сексуальності.
12. Становлення теорії гендеру.
13. Стать і гендер: основні відмінності.
14. Гендерна система.
15. Гендерні стереотипи та їх групи.
16. Характеристика гендерного підходу.
17. Загальна декларація про права людини.
18. Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика).
19. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації.
20. Нормативно – правове регулювання дискримінації в Україні та Європейському Союзі.
21. Історія становлення поняття дискримінації.
22. Принципи, які визначають дискримінацію.
23. Характеристика ознак, за яким заборонена дискримінація.
24. Класифікація дискримінації: загальна характеристика.
25. Поняття та відмінності прямої дискримінації від непрямой.
26. Поняття та форми утиску.
27. Підбурювання до дискримінації.
28. Пособництво в дискримінації.
29. Поняття та загальна характеристика соціальної орієнтації.
30. Різновиди сексуальної орієнтації та їх нормативність.
31. Термін «сексуальна орієнтація» у нормативних документах, прийнятих органами державної влади України.
32. Термін «сексуальна орієнтація» в ухвалах Верховного Суду України.
33. Термін «сексуальна орієнтація» у чинних для України міжнародних договорах.
34. Термін «сексуальна орієнтація» в міжнародному стандарті «Соціальна відповідальність (SA8000)».
35. Право на повагу до приватного та сімейного життя.
36. Свобода вираження поглядів та мирних зборів.
37. Свобода вираження поглядів та мирних зборів.
38. Право на життя, безпеку та захист від насильства.
39. Характеристика позиції Ради Європи з питань протидії дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.

40. Поняття гендеру.
41. Гендерні ролі як норми та правила поведінки жінок і чоловіків, що ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю.
42. Гендерна ідентичність як аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як певної особистості.
43. Характеристика гендерних стереотипів.
44. Особливості гендерної філософії.
45. Поняття та характеристика гендерних девіацій.
46. Рівні права і можливості для жінок і чоловіків у договорах ЄС.
47. Інституційне забезпечення гендерної рівності.
48. Індекс гендерної рівності як важливий індикатор стану гендерних відносин у ЄС.
49. Залучення жінок до політики на рівні ЄС.
50. Лобіювання жіночого представництва: Європейське жіноче лобі.
51. Регіональні та партійні об'єднання жінок.
52. Толерантність – умова сучасної демократії.
53. Забезпечення толерантності на рівні міжнародно-правових механізмів. Конституційне забезпечення толерантності.
54. Законодавча і судова практика щодо окремих проявів нетолерантності.
55. Політика поваги до автономії людини проти політики відрази.
56. Повага до СОГІ: міжнародно-правовий контекст.
57. Україна у світових рейтингах гендерної рівності.
58. Декларативність законодавчих гарантій в сфері гендерної рівності.
59. Дискримінаційні положення законодавства і практика їх реалізації у 2016 році.
60. Дискримінація за ознакою статі в судовій практиці України.
61. Політичне представництво жінок в Україні.
62. Протидія насильству щодо жінок і домашньому насильству.
63. Захист прав жінок, що входять до категорії внутрішньо переміщених осіб.
64. Просування гендерної рівності в Україні: позитивні законодавчі кроки.
65. Марш за права жінок.
66. Законодавче забезпечення та захист трудових права жінок.
67. Гендерна рівність на робочому місці.
68. Принципи гендерної рівності в трудових правовідносинах.
69. Характеристика основних положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок».
70. Поняття фемінізму.
71. Історія розвитку фемінізму.
72. Напрями фемінізму: загальна характеристика.
73. Неофемінізм: сутність, етапи, напрями.
74. Сучасний стан та проблеми українського фемінізму.
75. Поняття та особливості прав ЛГБТ осіб.
76. Гетеронормативність: проблемні аспекти.
77. Проблеми, що існують у сфері прав ЛГБТ.
78. Підходи, які базуються на правах людини, що підтримують права ЛГБТ осіб.
79. Позиція церкви та релігійних організацій щодо існування ЛГБТ в Україні.
80. Поняття «сім'ї» згідно норм Сімейного кодексу України.
81. Реалізація права на сім'ю в Україні.
82. Сім'я як самоідентифікація тривалих партнерських відносин ЛГБТ пар.
83. Форми ЛГБТ-батьківства і правовий статус.
84. Особливості гендерних (сімейних) ролей у приватних відносинах ЛГБТ пар.
85. Ставлення до інституту сім'ї та його певних складових (шлюб і батьківство).
86. Характеристика патріархальних та егалітарних аспектів гендерних ролей, суттєва складова яких – організація домашнього побуту, уявлення про власну сім'ю.

87. Порівняльний аналіз ЛГБТ-сімей в Україні з Європейським Союзом.
88. Права людей, що належать до ЛГБТ-спільноти, в царині охорони здоров'я.
89. Зміна (корекція) статевої належності в Україні та міжнародна практика.
90. Правове регулювання механізму зміни статі.
91. Медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності.
92. Медико – біологічні та соціально-психологічні показання для зміни (корекції) статевої належності.
93. Міжнародні стандарти з прав людини у сфері охорони здоров'я.
94. ЛГБТ, здоров'я та право на життя.
95. ЛГБТ, здоров'я та свобода від катувань та іншого жорстокого або такого, що принижує гідність поводження.
96. ЛГБТ, здоров'я та право на недискримінацію.
97. ЛГБТ, здоров'я та право на особисту недоторканість.
98. ЛГБТ, здоров'я та право на найвищий досяжний рівень здоров'я.
99. ЛГБТ, здоров'я та право на невтручання в особисте життя.
100. ЛГБТ, здоров'я та право на свободу від незаконного арешту чи утримання під вартою.
101. ЛГБТ, здоров'я та свобода зібрань та об'єднань.
102. ЛГБТ, здоров'я, свобода слова та доступу до інформації.
103. ЛГБТ, здоров'я та право на шлюб і створення сім'ї.
104. ЛГБТ, здоров'я та право на освіту.
105. ЛГБТ, здоров'я та право на працю.
106. ЛГБТ, здоров'я та право на соціальний захист.
107. Поняття інституту цивільного партнерства за кордоном.
108. Характеристика цивільних прав інституту цивільного партнерства.
109. Право на існування одностатевих шлюбів в Україні.
110. Проблеми легалізації одностатевих шлюбів в Україні.
111. Правовий захист одностатевих відносин в Європі.
112. Біблія про одностатеві шлюби.
113. Позиція церкви щодо одностатевих шлюбів.
114. Правове регулювання гендерного насильства.
115. Види гендерного насильства.
116. Поняття насильства в сім'ї.
117. Насильство в сім'ї як порушення прав людини.
118. Характеристика видів насильства в сім'ї.
119. Причини насильства над жінкою в сім'ї.
120. Протидія насильству в сім'ї - одне з найважливіших завдань держави.
121. Міжнародний досвід попередження насильства в сім'ї.

Завдання:

1. У групах по 3 студенти дати визначення гендерній стратифікації. Привести приклади: винятково чоловічих соціальних інститутів нашого суспільства, переважно чоловічих соціальних інститутів сфер відносної рівноваги статей, сфер з перевагою жінок.
2. У групах по 3 студенти дати визначення поняття гендеру. Вказати періоди становлення теорії гендеру. Визначити гендерні ролі та стереопити.
3. У групах по 3 студенти окреслити основні напрями державної гендерної політики в Україні. Охарактеризувати нормативно-правове забезпечення розбудови державної гендерної політики в Україні. Розкрити міжнародні зобов'язання України щодо гендерної рівності. Охарактеризувати програми щодо забезпечення гендерної рівності на місцевому рівні.

4. У групах по 3 студенти охарактеризувати специфіку зарубіжного досвіду реалізації гендерної політики на державному та місцевому рівні. Вказати міжнародні стандарти гендерної рівності. Вивчити європейські стандарти впровадження гендерної політики. Описати досвід європейських країн щодо реалізації гендерної політики.

5. У групах по 3 студенти розкрити суть регіонального аналізу тендерних співвідношень на ринку праці. Якщо існує рівність конкурентоспроможності жінок на ринку праці, то в чому вона полягає? Визначити основні гендерні гарантії в сфері праці.

6. У групах по 3 студенти розкрити поняття інституту цивільного партнерства за кордоном. Охарактеризувати цивільні права інституту цивільного партнерства. В чому полягає право на існування одностатевих шлюбів в Україні. Розкрити проблеми легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Правовий захист одностатевих відносин в Європі. Позиція церкви щодо одностатевих шлюбів.

7. У групах по 3 студенти дати характеристику правовому регулюванню гендерного насильства. Розкрити поняття насильства в сім'ї та види гендерного насильства. Охарактеризувати види насильства в сім'ї. Міжнародний досвід попередження насильства в сім'ї.

8. У групах по 3 студенти розкрити поняття фемінізму. Проаналізувати напрями фемінізму. Розкрити зміст, етапи, напрями неофемінізму. Звернути увагу на проблеми українського фемінізму.

9. У групах по 3 студенти розкрити поняття «сім'ї» згідно норм Сімейного кодексу України та сім'ї як самоідентифікація тривалих партнерських відносин ЛГБТ пар. Проаналізувати форми ЛГБТ-батьківства. Охарактеризувати патріархальні та егалітарні аспекти гендерних ролей, суттєва складова яких – організація домашнього побуту, уявлення про власну сім'ю. Проаналізувати ЛГБТ-сім'ї в Україні з Європейським Союзом.

10. У групах по 3 студенти проаналізувати міжнародні стандарти з прав людини у сфері охорони здоров'я. ЛГБТ, здоров'я та право на життя. ЛГБТ, здоров'я та свобода від катувань та іншого жорстокого або такого, що принижує гідність поводження. ЛГБТ, здоров'я та право на особисту недоторканість. ЛГБТ, здоров'я та право на невтручання в особисте життя. ЛГБТ, здоров'я та право на свободу від незаконного арешту чи утримання під вартою. ЛГБТ, здоров'я, свобода слова та доступу до інформації.

9. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчальний процес з дисципліни «Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність» забезпечений необхідною навчально-методичною літературою:

1. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Цит. за: Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник для викладачів середніх та вищих навчальних закладів 1-2 рівнів акредитації. – Харків, 2001.

2. Основи гендерної політики в системі державного управління: навчально-методичний комплекс дисципліни для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців, керівників державних підприємств і організацій та працівників органів місцевого самоврядування / укладачі В.А. Гошовська, Н.Г. Протасова: Національна академія державного управління при Президенті України. – К., 2011. – 120 с.

3. Методика проведення гендерного аналізу політик і програм Львівської обласної державної адміністрації / автори-уклад.: І. Артим, М. Колодій, М. Скорик. – К., 2013. – 15 с.

4. Методичні рекомендації щодо розроблення гендерного портрету області / автор-уклад. О. М. Рудік. – К., 2013. – 24 с.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Gender Equality, Cooperation with other institutions // http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/other-institutions/advisory-comittee/index_en.htm
2. Alonso M. Best Inclusion Practices LGBT Diversity/ Margarita Alonso // Translated by Lawrence Schimel. – PALGRAVE MACMILLAN, 2013.
3. Born Free and Equal. Sexual Orientation and Gender Identity in International Human Rights Law. – New York and Geneva, 2012.
4. Catriona McKinnon C., Castiglione D. Introduction / Toleration, neutrality and democracy / Edited by Dario Castiglione, Catriona McKinnon. – SPRINGER-SCIENCE+BUSINESS MEDIA, B.V., 2003. – P. 1-2.
5. Council Directive № 2000/43/EC of 29 June 2000 On implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin / [Electronic resource]. – Access mode : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML>.
6. Crompton R. Discussion and Conclusions / Rosemary Crompton // Restructuring Gender Relations and Employment. The Decline of the Male Breadwinner / [ed. by R. Crompton]. – Oxford : University Press, 1999. – P. 200–214.
7. Decision in the Case of P v. S and Cornwall County Council (30 April 1996) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Microsoft%20Word%20-%20P%20v%20S.pdf>. 196
8. Declaration of Philadelphia, adopted in May, 10 1944 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.ilocarib.org.tt/projects/cariblex/conventions_23.shtml.
9. EuroGender: the European Network on Gender Equality // <http://eurogender.eige.europa.eu/>
10. European Parliament Database, Equality in decision-making, 11.2014 // http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/eu-parliament/index_en.htm
11. ‘Is there a Right not to be Offended in one’s Religious Beliefs?’ in Lorenzo Zucca (ed) // Law, State and Religion in the new Europe: Debates and Dilemmas. – Cambridge University Press, 2012.
12. Maxine B. Z. Diversity in Families. 9th Edition / Baca Zinn Maxine, D. Stanley Eitzen, Barbara Wells. – Prentice Hall, 2010. – 576 p.
13. Navi Pillay. United Nations High Commissioner for Human Rights / Born free and equal. Sexual Orientation and Gender Identity in International Human Rights Law. – New York and Geneva, 2012. – 62 p.
14. Nicholson P. Toleration as a Moral Ideal / S. Mendus and J. Horton // eds. Aspects of Toleration. – London: Methuen, 1985. – P. 158-173.
15. Nussbaum M. From Disgust to Humanity. Sexual orientation and constitutional law / Martha C. Nussbaum. – Oxford University Press, 2010.
16. Report on equality between women and men 2014, European Commission. – 60 p. // http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/annual_reports/150304_annual_report_2014_web_en.pdf
17. Report on progress on equality between women and men in the European Union in 2013 (2014/2217(INI)). – Committee on Women’s Rights and Gender Equality, 28 January 2015 // http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2015-0015&language=EN#_part1_ref5

18. Shifting the Center : Understanding Contemporary Families. – 4th edition / [ed. by Susan J. Furgeson]. – New York : McGrawHill, 2011. – 768 p.
19. Азбука прав працюючих жінок і гендерної рівності. Друге видання. – Женева: Міжнародне бюро праці, 2010. – 230 с.
20. Айзекс С., Хольт Р., Ирвин А. Оценка статуса женщин: Руководство по составлению докладов на основе Конвенции по искоренению всех форм дискриминации женщин. IWRAW International Women's Rights Action Watch.
21. Буроменський М. Можливості адаптування українського законодавства до міжнародних стандартів забезпечення рівності політичних прав жінок та чоловіків // Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України. – Харків, 1997.
22. Вовк Д. Почему Страсбургский суд, будучи прав в деле «Oliariandv. Italy», тем не менее, ошибся // Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри: Збірка наукових статей та есе / Упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016. – С. 141-145.
23. Геї та лесбійки закликають владу легалізувати одностатеві шлюби // Кореспондент, 22 червня 2006.
24. Гом'єн Донна. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини. – Л.: Кальварія, 2000. - 182 с.
25. Гурен Л. «Гормональна зміна статі». - Міжнародний журнал трансгендерізму, 3 (1999).
26. Гутерман Л. Чому лікарі досі проводять операцію зі зміни статі на дітях? (січень 2012 р.). Джерело: <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/why-are-doctors-still-performing-genitalsurgery-on-infants>.
27. Давид Р., Жоффре–Спинози К. Основные правовые системы современности. – М.: Международные отношения, 1999.
28. Дискримінація за ознакою кохання. Звіт про дотримання прав геїв та лесбійок в Україні. – К. : Нора-Друк, 2005. – 224 с.
29. Доповідь про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (шоста). – К, 2001.
30. Євангельські церкви: Україна має зберегти традиційні сімейні та моральні цінності, інтегруючись до ЄС // Рада Євангельських Протестантських Церков України [офіційний сайт]. — 04.09.2013. — Режим доступу: <http://repcu.org/?p=433>
31. Європейський Суд з прав людини: організація, процедура, правила звернення / М-во юстиції України. – К.: Ін Юре, 2000, - 16 с.
32. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» //Офіційний вісник України. – 2001. – №51.
33. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками. Підручник з проведення тренінгів. – К.: Україна.
34. Звернення Священного Синоду УПЦ з приводу проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації в Україні» // Українська Православна Церква : офіційний веб-сайт. — 15.03.2013. — Режим доступу: <http://orthodox.org.ua/article/звернення-священного-синоду-упц-з-приводу-проекту-закону-«про-внесення-змін-до-деяких-закону>.
35. Картка законопроекту на сайті Верховної Ради України за посиланням http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45813.
36. Кімел М. Гендероване суспільство / Майкл С. Кімел ; [пер. з англ. Сусанна Альошкіна ; наук. ред. Світлана Окса- митна]. – К. : Сфера, 2003. – 490 с.
37. Комісія ООН з прав людини, Доповідь Спеціального доповідача, Найджел С. Родлі з питання про права людей, що піддаються будь-якій формі затримання або

- ув'язнення, зокрема: Тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки та покарання, E/CN.4/1995/34 (12 січня 1995 р.).
38. Комісія ООН з прав людини, Доповідь Спеціального доповідача з прав кожної людини на найвищій досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я, Пол Хант, E/CN.4/2004/49 (16 лютого 2004 р.).
  39. Комітет ООН проти катувань, зауваження загального порядку 2: Здійснення статті 2 (запобігання актів катування) державами-учасницями, CAT/C/GC/2 (24 січня 2008 р.). Джерело: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/comments.htm>
  40. Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав (КЕСКП), Зауваження загального порядку № 14 про право на найвищій досяжний рівень здоров'я, E/C.12/2000/4 (11 серпня 2000 р.).
  41. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Цит. за: Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник для викладачів середніх та вищих навчальних закладів 1-2 рівнів акредитації. – Харків, 2001.
  42. Конвенция о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами – 1950 г. // Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М.:Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М, 1998. – 784 с.
  43. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесій Верховної Ради України 28 червня 1996 р.- К.: Право, 1996.- 36 с.
  44. Конституція України: Офіц. текст.: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: навч. посібник / Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. - К.: Парламент.вид-во, 1999. – 544 с.
  45. Корсунський В. Ми не хіпі, ми не панки – ми дівчата-лесбіянки // Приватна газета. Телеграф, 15.10.1998.
  46. Кушніренко О., Слінько Т. Права і свободи людини та громадянина. – Х.: Факт, 2001. – 440 с.
  47. Левченко К.Б. Попередження насильства в сім'ї: удосконалення законодавства / К. Б. Левченко // Юридичний вісник України. – 2007. – №5.
  48. Левченко К.Б. Роль Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок як інструменту захисту прав жінок: досвід та перспективи. – Людина. Свобода. Демократія. – Київ, 2006; Левченко К.Б. Реалізація в Україні міжнародно-правових актів з прав жінок (на прикладі Конвенції ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок"). – Наукове видання. - Харків. – НУВС. – 2003
  49. Маймулахин А. Ю. Однополое партнёрство в Украине : отчёт о проведённом исследовании / А. Ю. Маймулахин, М. Г. Касянчук, Е. Б. Лещинский. – Донецк : «Атопол», 2009. – 104 с.
  50. Максимов С. Толерантность и право // Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри: Збірка наукових статей та есе / Упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016. – С. 71-77.
  51. Махон С. «Сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність і право на здоров'я» в Клафам А, Робінсон М, Махон С і Джерби С, ред. Реалізація права на здоров'я, швейцарський довідник з прав людини, Том 3 (2009). Джерело: http://www.swisshumanrightsbook.com/etc/medialib/downloads/edazen/topics/human/srbook.Par.0065.File.tmp/14_453_Mahon.pdf.
  52. Мелкевік Б. Поезія як стійкість: викриття тиші й байдужості (толерантність до несправедливості як загроза демократії і правам людини // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. – № 1–2. – С. 429-440.

53. Мельник Т.М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності. Друге доповнене видання. – К.: СтилоС, 2010. - 440 с.
54. Міжнародна асоціація лесбіянок, геїв, бісексуалів, транссексуалів і гомосексуальної молоді та організація студентів, здоров'я і благополуччя ЛГБТ молоді. Джерело: <http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2012/04/Health-and-Wellbeing-of-LGBTQIYouth-.pdf>.
55. Міжнародна комісія з прав людини, геїв, лесбіянок (МКПЧГЛ). Як програми з ВІЛ/СНІДу не може допомогти особам в одностатевих стосунках в Африці (2007). Джерело: <http://www.iglhrc.org/sites/default/files/6-1.pdf>.
56. Нартова Н. Лесбийские семи : реальность за стеной молчания / Надежда Нартова // Семейные узы. Модели сборки. Кн. 1 / [Сост. и ред. С. Ушакин] – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – С. 292–315.
57. Національна коаліція з питань здоров'я ЛГБТ (США): Керівні принципи лесбіянок, геїв, бісексуалів і транссексуалів включені в охорону здоров'я. Джерело: <http://lgbthealth>.
58. Права людини в Україні, рівень ксенофобії, ставлення до мігрантів та біженців, ставлення до проявів екстремізму / Звіт КМІС. – К., 2010. – 68 с.
59. Права людини (Основні політики ЄС). Представництво Європейського Союзу в Україні // http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/key_eu_policies/human_rights/index_uk.htm
60. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: проблеми судової практики / З. П. Равлінко // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17–18 жовтня 2014 р.). – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2014. – С. 21–23.
61. Рада Європи, Комітет з питань рівності і недискримінації, дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, переглянутий меморандум (15 березня 2013 р.). Джерело: www.assembly.coe.int/Communication/aega17_2013.pdf.
62. Рада Європи, Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та побутового насильства, СДСЕ №: 210, відкрита для підписання 5 листопада 2011. Джерело: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm>.
63. Рада Європи, Парламентська асамблея, дискримінація на основі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, Дозвіл 1728 (2010). Джерело: <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1728.htm>.
64. Рада Європи, Рекомендація CM/ Rec (2010) 5 Комітету міністрів держав – членів про заходи по боротьбі з дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності (31 березня 2010). Джерело: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282010%295&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.
65. Рада з прав людини ООН, права людини, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, А/HRC/RES/17/19 (14 липня 2011 р.).
66. Рекомендація CM/Rec (2010) 5 Комітет міністрів держав – членів про заходи по боротьбі з дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності – пояснювальна записка, CM(2010)4 додати 3 фінал (21 березня, 2010 р.). Джерело: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1570957&Site=COE>.
67. Речицкий В. Императив толерантности, генетические истоки // Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри: Збірка наукових статей та есе / Упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016.

68. Рівні можливості та розмаїття, Британська Рада
<http://www.britishcouncil.org.ua/about/equal-opportunity-diversity>
69. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Глор проти Швейцарії» (Glor v. Switzerland) від 30.04.2009 № 13444/04
70. Рішення Європейського суду з прав людини по справах «Даніленков та інші проти Росії» (Danilenkov and Others v. Russia) від 30.07.2007 № 67336/01, «Райніс Гаспаравічус проти Литви» (Rainis Gasparavicius v. Lithuania) від 07.04.2005 №№ 70665/01, 74345/01
71. Рішення Суду справедливості Європейського Союзу по справі Dekker v. Stichting Vormingscentrum voor Jonge Volwassen (VJV-Centrum) Plus від 08.11.1990 № C-177/88
72. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Дж.Н. та інші проти Італії» (G.N. et autres c. Italy) від 01.12.2009 № 43134/05
73. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Кіютін проти Росії» (Kiyutin v. Russia) від 10.03.2011 № 2700/10
74. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Крістін Гудвін проти Сполученого Королівства» (Christine Goodwin v. the United Kingdom) від 11.07.2002 № 28957/95
75. Рішення Європейського суду з прав людини по справах «Кьельдсен, Буск Мадсен і Педерсен проти Данії» (Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Danmark) від 07.12.1976 №№ 5095/71, 5920/72, 5926/72, «Карсон та інші проти Сполученого Королівства» (Carson and Others v. UK) від 16.03.2010 № 42184/05, «Петерка проти Чеської Республіки» (Peterka v. Czech Republic) від 20.09.2011 № 21990 та ін.
76. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Сейдіч і Фінчі проти Боснії і Герцеговіни» (Sejdic and Finci v. Bosnia and Herzegovina) від 22.12.2009 №№ 27996/06, 34836/06
77. Розанов В. Люди лунного света.- Санкт-Петербург, 1903. Цит. за «Гендер для медій».- Київ, 2013.- С. 38.
78. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III [Текст] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – №21. – ст. 135.
79. Смородинський В. Відкритість до інакшого (висвітлення теми толерантності західним кінематографом) // Толерантність у транзитивних суспільствах: філософський, правовий, політичний, соціологічний виміри: Збірка наукових статей та есе / Упорядкування, наукове редагування і передмова О. Петришина, Д. Вовка, О. Уварової. – Х : Юрайт, 2016.
80. Совгіря О.В., Шунгіна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посібник.- К.: Юрінком Інтер, 2012.-544с.
81. Стрельченко М. В Україні хочуть узаконити одностатеві шлюби [http:// УТРО.UA](http://УТРО.UA) – новини
82. Українські геї хочуть одружуватися // Львівська газета. <http://www.gazeta.viv.ua/2006/11/14>
83. Українські гомосексуали і суспільство: взаємне проникнення. Огляд ситуації: суспільство, держава і політики, ЗМІ, правове становище, гей-спільнота / Центр «Наш світ». – К. : Атопол, 2007. – 88 с.
84. Українська православна церква виступає проти легалізації одностатевих шлюбів. <http://www.pravoslavyye.org.ua/>
85. Філософія права: проблеми та підходи : навч. посіб. для студ. спец. «Правознавство» / П. М. Рабінович, С. П. Добрянський, Д. А. Гудима та ін. ; за заг. ред. П. М. Рабіновича. – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2005. – 332 с.

86. Христова Г. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації / Г. Христова // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4 (75). – С. 11–20.
87. Шишкін В. Забезпечення прав людини в судочинстві США (Організаційні й процесуальні засади). – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

11. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Електронний університет:

1. Модульне середовище для навчання (розміщені усі необхідні матеріали з дисципліни, в тому числі тестові завдання для поточного та семестрового контролю знань).
2. Електронна бібліотека університету